

№32

თბილისის
ვანო
სარაჯიშვილის
სახელობის
სახელმწიფო
კონსერვატორიის
ტრადიციული
მრავალხმიანობის
კვლევის
საერთაშორისო
ცენტრის
ბიულეტენი

თბილისი, ივნისი, 2022

საქართველოს ეთნომუსიკალური ცხოვრება
გომარ სიხარულიძის 80 წლის საიუბილეოდ

ერთი ანსამბლის შესახებ
აფხაზეთის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო
აკადემიური ანსამბლი

უკრაინული ხალხური სიმღერის საქველმოქმედო
კონცერტი ილიაუნში

ერთი უცხოური ანსამბლი
ანსამბლი „ჰარირა“ კანადიდან

ეთნოგრაფიული წერილები
ნიშნობა და ქორწილი სამეგრელოში (ნაწილი I)

ერთი რეგიონული ანსამბლი
ანსამბლი „მუსიკელი“ სამეგრელოდან

ქართული სიმღერის მოამაგე
გიორგი სვანიძე

უცხოური მრავალხმიანობა
კეროს ხალხის ჰეტეროფონიული მრავალხმიანობა

ერთი ტრადიციული რიტუალი
სამგლოვიარო რიტუალი ფშავში

ჩრდილოკავკასიური მუსიკალური ფოლკლორი
ადიღური ხალხური მუსიკა

ერთი ახალი გამოცემა
გიორგი სვანიძე
„ქართული სიმღერები“

ერთი სიმღერის ისტორია
ქართული ორსართულიანი ფერხული „ზემყრელო“

უცხოური მრავალხმიანობა

კეროს ხალხის ჰეტეროფონიული მრავალხმიანობა

კეროს ხალხი სამხრეთ ამერიკაში, პერუში ცხოვრობს, ლეგენდარულ არქიტექტურულ ანსამბლ კუსკოსთან ახლოს. არის მოსაზრება, რომ ისინი ინკების გადარჩენილი მემკვიდრეები არიან. კეროელები კეჩუას ხალხს ეკუთვნიან და ეთნომუსიკოლოგებს შორის ცნობილი არიან იმით, რომ სხვა სამხრეთამერიკელ ინდიელებზე უფრო ერთგულად ინახავენ თავიანთ მუსიკალურ ტრადიციებს.

კეროელები განსაკუთრებულ მუსიკალურ აქტივობას იჩენენ ცხოველთა ნაყოფიერებისადმი მიძღვნილ დღესასწაულებსა და კარნავალებზე (სიმღერები „პუკლაი ტაკი“). შინაურ ცხოველთა ყოველ სახეობას აქვს საკუთარი დღესასწაული, რიტუალი და სიმღერა. საკარნავალო სიმღერებში ასევე აქტუალურია ფრინველების, ცხოველების და სამკურნალო მცენარეების თემატიკა.

ნაყოფიერების რიტუალებში კეროელები მიმართავენ მთის სულებს „აპუ“ და დედამიწის სულებს „პაჩა მამა“, რათა წარმატებით აღიდგინონ სასიცოცხლო ძალები ჯანმრთელი საზოგადოებრივი და კოსმოლოგიური ურთიერთობებისათვის. კეროს ხალხისათვის მნიშვნელოვანია ბალანსი პოლარულად განსხვავებულ სასიცოცხლო ძალთა შორის, რომელსაც „იანანტინს“ ეძახიან და რომელიც ერთგვარად ჩინური „ინისა და იანის“ ფილოსოფიური სისტემის მსგავსია.

რიტუალური სიმღერები კეროელებისათვის ღვთაებებისადმი შესაწირის, ძღვნის ტოლფასია, ხოლო სიმღერისას გამომჟღავნებული სამგლოვიარო მოტივები მწუხარების სხვებისადმი გაზიარებას და ამით საზოგადოებრივი ძალისხმევით მათ განეიტრალებას ემსახურება. სამაგიეროდ მხიარული მოტივები ხშირდება საკარნავალო სიმღერებში.

კეროს ხალხი

რიტუალური სიმღერები ერთგვარი „დაცალკევებული“ ფრაზებით იმღერება დღესასწაულ „პალჩასკაზე“. სიმღერის დროს დაშვებულია, მომღერლებმა ინდივიდუალურად გამოხატონ საკუთარი ლირიკული გრძნობები, განსაკუთრებით - ჩივილის ამსახველი, რის შესაბამისად ვიღებთ მრავალხმიან, ჰეტეროფონულ ფაქტურას.

საინტერესო ისაა, რომ კეროელები სიმღერისას არ ამჟღავნებენ აკორდის, ჰარმონიული ვერტიკალის შეგრძნებას. მათი მრავალხმიანობა მსგავსი ფრაზების დროით დაშორებული შეთანხმებაა, რომელიც ბოლოს ხანგრძლივად გაგრძელებულ უნისონში მოდის, რასაც კეროელები ეძახიან „აისარიიკუი“ („გაწელვა“). სიმღერები ხშირად სრულდება იგივე ძირითად ბგერაზე ბურდონის თანხლებითაც. ასეთ სიმღერებს ეძახიან „ტაკის“. გაგრძელებული ბგერა ასევე ღვთაებებისგან დადებითი პასუხის მოლოდინითაცაა გამოწვეული. ბურდონს ჩასაბერი საკრავიც ასრულებს ხოლმე, რომლის ბგერაც შეიძლება არ დაემთხვეს სიმღერის ძირითად ტონს.

ამგვარი შესრულების უნარს ეთნომუსიკოლოგი კოენი ხსნის იმით, რომ კეროს ხალხს შეუძლია თითოეული ხმის პარტია აღიქვას გამორჩეული დამოუკიდებლობით, განსაკუთრებით - ამა თუ იმ ფრაზის დროში სხვადასხვაგვარად (დაწყება-დამთავრების მხრივ) გამოხატვით. თუმცა ფრაზის ბოლოს ყველა

უნისონში მოდის. უნისონის ხაგრძლივობა სწორედ იმიტომაცა საჭირო, რომ ყველამ თავი მოიყაროს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ამგვარი „დაშრე- ვებული“ ფრაზებით მღერიან როგორც ქალ- ები, ასევე - მამაკაცებიც. ზოგჯერ მსგავსი ჟღე- რადობა მიიღწევა ჩასაბერი ინსტრუმენტების მეშვეობითაც. ზოგიერთი ჟანრის სიმღერებს კეროს ხალხი სრულიად გამართულ უნისონში მღერის.

მსგავს მუსიციურებას კეროელები მიმარ- თავენ კარნავალის ზოგიერთი ქმედებისას, როცა ქალთა რამდენიმე ჯგუფი ასრულებს თავ-თავიანთ, განსხვავებულ სიმღერებს ერთ სივრცეში. ამ პროცესში ერთ ჯგუფის წევრები მეორესას ყურადღებას არ აქცევენ. კაცები კი უკრავენ სალამურებზე „პინკუილუ“ და „კან- ჩის სიპას“. არცერთი სალამური პინკუილუ არ ეწყობა ერთმანეთს, რადგან სალამურის კე- თებისას არ ზრუნავენ საერთო წყობაზე. ეს ფაქტორიც კეროელების „განცალკევებულად მღერის“ ერთ-ერთი მაგალითია.

ჩვენთვის ცნობილია ერთგვარი კანო- ნური იმიტაციის მრავალხმიანობის კერები, როგორცაა აინუების ტრადიციები და ლიტ- ველების სუტარტინესი. მაგრამ აქ, კერო- ელებთან ასეთი „ჰორიზონტალური“ მრავალ- ხმიანობა ერთი შეხედვით მეტი სპონტანუ- რობით, სინამდვილეში კი კარგად გააზრე- ბული ფუნქციონალობით გამოირჩევა.

თამაზ გაბისონია

*ილიას სახელმწიფოს უნივერსიტეტის
ასოციირებული პროფესორი*

ერთი ტრადიციული რიტუალი სამგლოვიარო რიტუალი ფშავში

*„სიკვდილსა გლოვა უხდება ,
მკვდარ ძმას - ტირილი დისაო...“
ვაჟა-ფშაველა*

ფშავში ოდითგანვე დიდი ყურადღება ექცეოდა მიცვალებულის პატივსცემას და და- ფასებას. ძველი ფშავლების რწმენით, მიცვა- ლებულთა სულებს ცოცხალთათვის - „სამზე- ოში“ დარჩენილთათვის - სარგებლობის და ზიანის მოტანა შეეძლოთ, იმის მიხედვით, თუ როგორი დამოკიდებულება ჰქონდათ მათთან სიცოცხლეში. აქედან მომდინარეობს არაერთი რიტუალი, რომელიც ყოფაში დღემდეა შემორ- ჩენილი: ხმით ტირილი, დოდის გამართვა, „სულის წყაროს“ აშენება, მოსაგონარი ლექ- სების შექმნა. მათ შორის, მიცვალებულის პა- ტივისცემის ყველაზე დიდი ნიშანი იყო და დღემდე რჩება *ხმით დატირების ტრადიცია*. ყოველი ფშაური დატირება ინდივიდუალუ- რია ყველა მიცვალებულზე, ექსპრომტად სრულდება, სრულ იმპროვიზაციას წარმოად- გენს და მისი გამეორება შეუძლებელია. შეიძ- ლება ითქვას, რომ ტირილში ფშაველი ქალი თავისუფალია პოეზიაშიც და მუსიკაშიც. ეს არის ერთგვარი ასპარეზი, სადაც ის ავლენს თავის მხატვრულ ნიჭსა და შემოქმედებით უნარებს და სამუდამო შთაბეჭდილებას ტო- ვებს მსმენელზე.

კარგ მოტირალზე ფშავში იტყვიან „ქვა- საც კი აატირებსო“. კარგი ვაჟკაცის დატირება ქალისთვის სავალდებულო, სასახელო და წმინდა მოვალეობაა. ამას ადასტურებს ვაჟა- ფშაველას სიტყვებიც: „დიაცს მუდამაც უხდე- ბა გლოვა ვაჟკაცის კარგისა“. უცნაურია, მა- გრამ აღმოსავლეთის მთის კუთხეებში და, მათ შორის, ფშავშიც, ქმრის ტირილი სირცხვილი იყო. ამიტომ, ცოლი თავს იკავებდა, გულში ინახავდა დარდს. თუმცა, სასახელო იყო ძმის ტირილი, რომელსაც ფშაველი ქალი თავის მოჭრილ თმასაც ატანდა საფლავში.